

Adam Dobroński, Jan Snopko

Profesor Mieczysław Wrzosek 1930-2015

Przegląd Historyczno-Wojskowy 16 (67)/3 (253), 227-232

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRO MEMORIA

PROFESOR MIECZYŚLAW WRZOSEK 1930–2015

W pogodny dzień 17 czerwca 2015 r. pożegnaliśmy na cmentarzu w Warszawie Aleksandrowie śp. profesora Mieczysława Wrzoska. Odszedł na wieczne spoczywanie wybitny badacz historii wojskowej, archiwista, nauczyciel akademicki i mistrz dla kilku pokoleń badaczy, emerytowany profesor Uniwersytetu w Białymstoku i Wojskowego Instytutu Historycznego Akademii Obrony Narodowej.

Profesor Mieczysław Wrzosek urodził się 28 lipca 1930 r. we wsi Dąbrówka Stany (gm. Skórzec pow. siedlecki). Był jedynym dzieckiem cechowego mistrza krawieckiego Czesława i Albiny z Dąbrowskich. Po ukończeniu 6 lat 1 września 1936 r. rozpoczął naukę w szkole powszechnej (podstawowej) w rodzinnej wsi. Była to placówka czteroklasowa, ale z siedmioletnim okresem nauczania (dwa lata w klasie III i trzy lata w klasie IV). Edukację szkolną młodego Mieczysława zakłócił wybuch II wojny światowej, kontynuował on jednak naukę w warunkach okupacyjnych. We wrześniu 1941 r. został przez rodziców przeniesiony do szkoły gminnej i po 2 latach ukończył z bardzo dobrymi wynikami klasę VI. Następnie kontynuował na tajnych kompletach edukację według programu gimnazjalnego. Od 1 września 1945 r., po egzaminie wstępnym, zaliczony został w poczet uczniów trzeciej klasy Gimnazjum i Liceum im. Bolesława Prusa w Siedlcach. Wtedy też wraz z rodzicami przeniósł się do pobliskich Siedlec. Często wracał wspomnieniami do tego okresu życia, cenił wysoko poziom i atmosferę w szkole siedleckiej. Egzamin maturalny zdał w maju 1949 r.

Studia wyższe Mieczysław Wrzosek rozpoczął w październiku 1949 r. jako słuchacz Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Zajęcia początkowo odbywały się według zasad przedwojennych, już jednak na drugim roku studenci zostali objęci nową rygorystyczną reformą, która wprowadziła m.in. obowiązkową obecność na wykładach i dwuetapowy tok nauczania: trzyletnie studia typu zawodowego, po nich dwuletnie studia magisterskie. Dostęp do drugiego etapu został jednak mocno ograniczony, w dużym stopniu był on warunkowany kryteriami politycznymi, zwłaszcza przynależnością do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i aktywnością w Związku Młodzieży Polskiej. Takich „atutów” student Wrzosek nie miał, więc musiał zadowolić się uzyskaniem w czerwcu 1952 r. dyplomu zawodowego ze specjalizacją archiwistyczną. Pozostały natomiast trwale przyjaźnie z okresu studiów i autentyczny szacunek dla zdecydowanej większości profesury.

Pracę zawodową Mieczysław Wrzosek rozpoczął w listopadzie 1952 r. na stanowisku asystenta w Archiwum Akt Nowych. Radość z nowego zatrudnienia zakłócały trudności związane z codziennymi dojazdami do pracy z Siedlec. Od 20 września 1953 r. przeniósł się Mieczysław na cywilny etat w Centralnym Archiwum Wojskowym (CAW), najpierw jako pomocnik, a od wiosny 1954 r. jako starszy pomocnik szefa Wydziału Ewidencji Akt. Miał prawo sądzić, że solidną pracą zyska uznanie i zapewni sobie lepsze warunki życia. W tym też okresie zawarł związek małżeński z koleżanką ze studiów Marią Kłaput. Ślub kościelny odbył się 19 kwietnia 1954 r. w Skawinie pod Krakowem, rodzinnym mieście żony. Kilka miesięcy później młode małżeństwo zamieszkało w Warszawie przy ul. Częstochowskiej 25. Od 1960 r. mieszkali w Falenicy, tam przez lata dorabiali się domku z ogrodem, a bliskość stacji PKP zapewniała dogodny dojazd do stolicy. W 1957 r. Państwu Wrzoskom urodził się jedyny syn Stanisław, który aktualnie jest profesorem zwyczajnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Mieczysław w gronie kolegów z upodobaniem opowiadał o swej 3-pokoleniowej rodzinie i gospodarowaniu.

Od października 1955 r. Mieczysław Wrzosek studiował jako ekstern w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Ponownie trafił na seminarium prof. Janusza Wolińskiego, wybitnego specjalisty w zakresie nowożytnej historii powszechnej i Polski. Pod jego kierunkiem przygotował pracę magisterską pt. „Kampania 1757 roku w Prusach Wschodnich”. Przeanalizował w niej rosyjsko-pruskie działania wojenne w początkowym okresie wojny siedmioletniej. W 1958 r. zdał końcowy egzamin i uzyskał stopień magistra historii. Okres studiów na UW spowodował, że przybysz ze wsi podlaskiej wyzbył się kompleksów prowincjusza, opanował solidnie warsztat naukowy; wyrastał na historyka dociekliwego. Był człowiekiem o spokojnym usposobieniu i dużej kulturze osobistej.

Podczas pracy w CAW w czerwcu 1956 r. został powołany na stanowisko kustosa akt ludowego Wojska Polskiego. Zaprojektował system sygnatur akt przechowywanych w archiwum, wytworzonych od maja 1943 do maja 1945 r. Kierował następnie ich porządkowaniem, a trud ten został uwieńczony publikacją 4-tomowego inwentarza. Mieczysław Wrzosek zainicjował podawanie do druku najważniejszych dokumentów organizacyjnych i operacyjnych, współpracował w przygotowaniu również 4-tomowego wydawnictwa pt. *Organizacja i działania bojowe ludowego Wojska Polskiego w latach 1943–1945. Wybór materiałów źródłowych* (Warszawa 1958–1965). Jednocześnie rozpoczął prace nad edycją źródeł do dziejów powstań śląskich lat 1919–1921. Publikacja akt źródłowych stała się jedną z pasji badacza.

Na koniec lat 50. ubiegłego wieku przypada też początek samodzielnej działalności naukowej. W 1957 r. ukazał się obszerny artykuł Mieczysława Wrzoska poświęcony dziejom pułku biełgorodzkiego, oddziału zapasowego Dywizji Strzelców Polskich w Rosji, który uległ propagandzie komunistycznej (*Przyczynek do dziejów I Rewolucyjnego Pułku Polskiego*, „Przegląd Historyczny” 1957, z. 4). Wkrótce potem ogłosił drukiem kolejne artykuły w periodykach i wydawnictwach zwartych.

W kwietniu 1961 r. nastąpiła bardzo ważna zmiana w życiu Mieczysława Wrzoska – rozpoczął pracę jako adiunkt w Zakładzie Badań nad Okupantem w Wojskowym Instytucie Historycznym (WIH). Koncentrowano tam uwagę na niemieckim systemie władzy na ziemiach polskich, analizie sił okupacyjnych i metodach ich działania. Tą problematyką zajmował się jednak Wrzosek tylko w godzinach służbowych, czas wolny bowiem poświęcał zagadnieniom znacznie bardziej go interesującym, tj. dziejom polskich formacji wojskowych podczas I wojny światowej i powstaniom śląskim. Regularnie uczęszczał na seminarium doktorskie prof. Janusza Wolińskiego, pod którego kierunkiem przygotował rozprawę pt. „Tymczasowa Rada Stanu a polskie korpusy wojskowe w Rosji w 1917 roku”. Jej publiczna obrona odbyła się 7 października 1967 r. w sali Senatu Uniwersytetu Warszawskiego. Nowy doktor miał wówczas w swoim dorobku 39 publikacji.

W 1969 r. dr Wrzosek został przeniesiony do Zakładu Dawnej Historii Wojskowej WIH, co sprawiło, że między jego obowiązkami służbowymi i osobistymi zainteresowaniami naukowymi zaznaczyła się częściowa zbieżność tematyczna. Dzięki temu badacz mógł rozpocząć gromadzenie materiałów do rozprawy habilitacyjnej poświęconej dziejom wszystkich polskich formacji wojskowych okresu I wojny światowej. Intensywnie zajmował się też powstaniami śląskimi, systematycznie publikował rozprawy i przyczynki z tej tematyki. W 1970 r. znalazł się w gronie osób przewidywanych na stanowisko docenta kontraktowego, ale z nie do końca jasnych powodów jego kandydatura nie została ostatecznie uwzględniona. To pominięcie po latach okazało się nawet korzystne, gdyż – jak

wspominał Mieczysław – nie ciążyło na nim piętno „docentury marcowej”. Po śmierci prof. Wolińskiego dr Wrzosek uczęszczał na seminarium prof. Stanisława Herbsta.

Jesienią 1973 r. znany już szerszemu gronu badaczy historyk wojskowości zdecydował się przejść do pracy w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku (FUW). Jako cywil nie zawsze czuł się komfortowo w instytucji wojskowej, nie w pełni akceptował stosunek zwierzchników do pracowników, zasady awansów i gratyfikacji finansowych. Decyzja była rezultatem rozmowy z ówczesnym dziekanem Wydziału Humanistycznego prof. Andrzejem Wyrobiszem i doc. Elżbietą Kaczyńską, z którymi łączyły Mieczysława Wrzoska relacje koleżeńskie.

W dniu 1 października 1974 r. dr Wrzosek objął stanowisko docenta kontraktowego w Filii UW, z obowiązkiem przygotowania w ciągu 3 lat rozprawy habilitacyjnej. Z zadania tego wywiązał się wzorowo, w 1977 r. ukazała się jego praca habilitacyjna *Polskie formacje wojskowe podczas pierwszej wojny światowej*, a 1 marca 1978 r. autor złożył pomyślnie kolokwium habilitacyjne przed Radą Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Uznano to za sukces młodego środowiska historyków białostockich, a doktor habilitowany miał spóźnione (nie z własnej winy) powody do satysfakcji.

W białostockiej uczelni – od 1997 r. samodzielny Uniwersytet w Białymstoku – Mieczysław Wrzosek przepracował 26 lat. Zyskał tu większą swobodę w wyborze i realizacji kierunków badań, rozwijał zainteresowania, podejmował także zadania organizacyjne. Współtworzył białostocką szkołę historii wojskowej, sam pozostał wierny czasom I wojny światowej i dziejom wojny Polski z bolszewicką Rosją. Prowadzone przez niego seminaria magisterskie, a później doktorskie cieszyły się zawsze bardzo dużym zainteresowaniem. Wychował 126 magistrów (według danych z bazy prac magisterskich BG UwB) i 4 doktorów. Chłubił się swymi wychowankami, ci zaś darzyli go zaufaniem, podziwiali. Oprócz seminariów magisterskich na studiach dziennych i zaocznych prowadził Mieczysław Wrzosek wykłady z historii powszechnej i Polski okresu 1789–1918, historii narodów ZSRR, zajęcia ze wstępu do badań historycznych i inne. Brał udział w sesjach naukowych organizowanych przez FUW (UwB) i Ośrodek Badań Historii Wojskowej przy Muzeum Wojska, współpracował z mediami regionalnymi, wspierał popularyzację dzieł, wyjeżdżał do zaprzyjaźnionych uczelni.

Pomyślnie rozwijająca się kariera naukowa Mieczysława Wrzoska została zwieńczona tytułem profesorskim nadanym mu 16 stycznia 1986 r. Kilka miesięcy później, 1 kwietnia 1986 r. objął funkcję dziekana Wydziału Humanistycznego Filii UW. Stanowisko to przez kilka miesięcy nie było obsadzone, gdyż poprzedni dziekan prof. Andrzej Wyrobisz został odwołany ze względów politycznych. Na kolejną kadencję w latach 1987–1990 został już wybrany przez Radę Wydziału Humanistycznego FUW. Obowiązki dziekańskie prof. Wrzosek pełnił także

w latach 1993–1996, ponadto przez wiele lat był kierownikiem Zakładu Historii Polski i Powszechnej 1789–1918. Świadczy to o tym, jak dużym zaufaniem cieszył się wśród kolegów i współpracowników, jak ważną rolę odgrywał w białostockim środowisku naukowym. Od 1 listopada 1990 r. był też zatrudniony na etacie profesorskim w Wojskowym Instytucie Historycznym.

Kłopoty zdrowotne Profesora sprawiły, że zdecydował się odejść na emeryturę z dniem 30 czerwca 2000 r., po 48 latach pracy zawodowej. W jednym z jubileuszowych wydawnictw potwierdził, że okres zatrudnienia w Białymstoku (1974–2000) był najbardziej owocny i satysfakcjonujący w całej Jego karierze zawodowej. Na białostockiej uczelni spotkał *liczne grono osób przyzwoitych i życzliwych*, wychował tu bardzo dużo uczniów, a niektórzy z nich kontynuują badania rozpoczęte przez Mistrza. Na emeryturze Profesor aktywnie uczestniczył w życiu naukowym, wzbogacał swój dorobek o kolejne publikacje, napisał dwa tomy wspomnień, recenzował książki i prace naukowe.

Profesor Wrzosek jest autorem 423 publikacji naukowych i popularnonaukowych. Spuścizną tę cechuje znaczna różnorodność, wynikająca częściowo z wykonywania zadań zleczanych przez pracodawców (CAW, WIH), a przede wszystkim z realizacji osobistych zainteresowań badawczych. Do pierwszej grupy publikacji należą fachowe opracowania archiwalne, artykuły dotyczące problematyki okupacji niemieckiej w latach 1939–1945 oraz dziejów „ludowego” Wojska Polskiego, do drugiej – dotyczące wojny siedmioletniej, Rady Nieustającej, polskich formacji w XIX w. oraz inne z zakresu historii wojskowości. Utrwaloną markę mają rozprawy pokazujące polski wysiłek militarny podczas I wojny światowej, przebieg powstań śląskich (1919–1921) i wojny polsko-rosyjskiej (bolszewickiej). Trwałe miejsce w polskiej historiografii zajęły zwłaszcza tomy: *Polskie korpusy wojskowe w Rosji 1917–1918* (Warszawa 1969), *Powstania śląskie 1919–1921. Zarys działań bojowych* (Warszawa 1971), *Dzieje oręża polskiego 1794–1938* (współautor, Warszawa 1973), *Polskie formacje wojskowe podczas pierwszej wojny światowej* (Białystok 1977), *Wojsko Polskie i operacje wojenne lat 1918–1921* (Białystok 1988), *Polski czyn zbrojny podczas pierwszej wojny światowej* (Warszawa 1990). Na uwagę zasługują krytyczne recenzje (ok. 30), a także liczne hasła przygotowane na zlecenie redakcji *Polskiego słownika biograficznego*, *Encyklopedii powstań śląskich* oraz opublikowane w innych wydawnictwach encyklopedycznych, w tym w *Encyklopedii historii Drugiej Rzeczypospolitej*. Ponadto prof. Wrzosek dał się poznać jako edytor źródeł historycznych zarówno w wydawnictwach zwartych, jak i ciągłych.

Przez wiele lat prof. Wrzosek był redaktorem „Zeszytów Naukowych Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku” i „Białostockich Tek Historycznych” (dwa pierwsze tomy) oraz wielu prac zbiorowych.

Profesor Mieczysław Wrzosek zmarł 14 czerwca 2015 r., został pochowany w rodzinnym grobie, obok żony Marii, która odeszła kilka miesięcy wcześniej.

W ostatnim pożegnaniu, oprócz pogrążonej w smutku Rodziny, sąsiadów, kolegów z Wojskowego Instytutu Historycznego, uczestniczyła także delegacja przyjaciół, kolegów i uczniów z białostockiego środowiska historycznego. Podczas nabożeństwa żałobnego i na cmentarzu mówiono nie tylko o zasługach naukowych Zmarłego, ale i jego wszechobecnej dobroci, woli służenia pomocą innym, łagodzenia konfliktów. Odszedł wytrawny badacz, ceniony autor, wspaniały dydaktyk, człowiek licznych zasług.

Adam Dobroński, Jan Snopko